

Ha nyár, akkor tábor(oztatás)!

Egy múzeumpedagógus gondolatai a vakációról

Székelly Ágnes, MTM Mátra Múzeuma, Gyöngyös

Absztrakt

Kedves Olvasó! Neked mi jut eszedbe a nyárról? Ha az első gondolatod az, hogy „hurra nincs sulis!”, akkor lefogadom, hogy még kis-korú vagy! A gyerekekbe belenevelődik, hogy a nyár a szabadság, a vidámság, az önfeledt kacagás és a szórakozás évszaka. És ez így is van rendjén. Elég, ha szülőknek fáj a fejük, hogy milyen tartalommal töltsék meg ezt, a végtelennek tűnő tíz hetet. Bár a nagyszülők szívesen vigyáznak az unokákra, azért nem egész nyáron át, és lássuk be a gyerekek is egy idő után keresik a velük egykorúak társaságát. Tehát, irány egy nyári tábor! (1. kép) De mi alapján választanak vajon a szülők? Ideális esetben elsősorban a gyermek érdeklődése lesz a meghatározó, és csak utána következik a tábor időpontja és az ára. A legtöbben már február végén, márciusban elkezdik felmérni a terepet (ellenőriztem a telefonomban, nálunk az első feliratkozás március 3-án volt). Nézzük meg, milyen lehetőségek vannak ma Magyarországon egy vidéki kisvárosban, történetesen Gyöngyösön!

1. kép

2. kép

Ó, mondd, Te mit választanál?

A paletta szerencsére, igen széles: vannak napközis jellegű iskolai- és önkormányzati táborok (az egyszerű „gyerekmegőrzőtől” kezdve a színvonalas, változatos programokat kínálóig), sporttáborok (kézilabda, labdarúgás, boks, birkózás, úszás, bűvárkodás, lovaglás), tánc-táborok (klasszikus balett, moderntánc), angol nyelvi-, matematika-, számítástechnikai-, állatkerti-, versmondó-, dráma-, kézműves-, kosárfonó-, alkotó-, önismereti- és persze a múzeumi tábor. (Ha valamelyik helyi programot kifejejtettem volna, akkor ezúton is elnézést kérek!) Amilyen színes a kínálat, olyan változatosak az árak is. A pályázatok útján megvalósuló, általában iskolai táborok legtöbbször ingyenesek, vagy csak az étkezési díjat térítetik meg, a bentlakásos táborokért megközelítőleg 50 000 Ft-ot kell fizetni. Mi, a Mátra

Múzeumban a két véglet közé „lőtük be” az árainkat: az ötnapos tábor 25 000 Ft-ba került, a testvérkedvezmény pedig 2000 Ft volt. Ha ilyen sok lehetőség adott, miért pont a múzeumra esik a választás? Ki akar önként egy múzeumban táborozni? Szerencsére nagyon sok helyi és nem helyi gyerek, ez utóbbiak, azok, akik a nagyszülőknél töltik a nyarat. (Megfordultak már nálunk az Amerikai Egyesült Államokból, Németországból, Olaszországból, Szlovákiából illetve az ország minden tájáról.) A gyöngyösi és a környékbeli gyerekek óvodás koruktól rendszeresen részt vesznek múzeumpedagógiai foglalkozásokon, múzeumi programokon (ezek egy részét az önkormányzat biztosítja). Ismerik és szeretik a helyet, rendszeresen visszajárnak hozzánk, rajonganak emblematisz figuráinkért, a mamutért. (2. kép)

Büszkén mondhatjuk, hogy szinte alig kell meghirdetnünk a táborokat (idén, a pandémia miatt, sokáig csak feltételes módon adhattuk meg az időpontokat), mégis nagyon hamar kitehetjük a megtelt táblát. A gyöngyösi Mátra Múzeumban 2007-ben kezdődött a nyári táboroztatás. Akkor még csak próbaképpen egy turnust indítottunk, reggel nyolctól délután négyig, hétfőtől-péntekig. Bár egy évet ki kellett hagynunk, így is hamar híre ment a kisvárosban a színvonalas nyári időtöltésnek, 2009-ben már három csapat töltött egy-egy tartalmas hetet a kastély falai között. 2010-től kezdve pedig négy héten keresztül vártuk a gyerekeket, akkor már az újonnan megnyílt, az Év kiállítása díjjal büszkélkedhető Természettudományi Pavilonban. Átlagosan húszfős volt egy csoport, ami a megnövekedett igények miatt az évek során szép lassan huszonötre bővült (ekkor a múzeumi oktatóterem befogadóképessége). A múzeumunk természettudományi profilú és ez természetesen a programokban is tükröződik. Az évek során a tematika mindig változik, de van két állandó programelemünk. Az egyik az ásványgyűjtés, főként környékbeli külszíni bányákban, a másik egy kirándulás. Kezdetekben más múzeumokba illetve a jászberényi állatkertbe tettünk látogatást, de az utóbbi években gazdasági okokból (a buszos kirándulások rendkívül költségesek) áttértünk a túrázásra a Mátrába, igazából ez jobban is illeszkedik hozzánk. A programok összeállításánál mindig több tényezőt veszünk figyelembe. A múzeum a nemformális oktatás színtere, így a tudás megszerzése, a képességek fejlesztése kötetlen formában, élményeken keresztül valósul meg, hiszen egyszerre vagyunk oktatási- és információszerző hely, ugyanakkor a szabadidő eltöltésére és szórakozásra (szórakoztatásra) is alkalmas terep. Míg a kiállítóterekben „a múzeum nem azért van, hogy megfogjuk, hanem, hogy felfogjuk a dolgokat”-elv érvényesül, addig az oktatóteremben, a múzeumkertben, a kiránduláson

3. kép

és az ásványgyűjtésen Konfuciusz mottóját követjük: „Mondd el és elfelejtem, mutasd meg és megjegyzem, engedd, hogy csináljam, és megértem.” A két látszólagosan ellentétes elv együttes alkalmazása a gyakorlatban kiválóan működik és alkalmas észrevétlen tanulásra, érzékenyítésre (akár autizmus spektrumzavaros gyermekeknél is, akik szintén megfordultak nálunk nem egyszer a táborokban is). A tematika kialakításánál évről-évre ügyelünk arra, hogy a „feszesebb”, tudományosabb foglalkozásokat kézműveskedés, kinti programok vagy aktív keresőjáték váltsa. A múzeumunk nagyon szerencsés, hiszen a két épületét egy kéthektáros zárt park öleli körül, mely mindig hangos a madárcsicsergéstől, kiváló színtere a kikapcsolódásnak, focizásnak, bújócskának, játszótérrezésnek. A kerti tónál teknőseket (3. kép), halakat, békákat, rovarokat lehet tanulmányozni, a mediterrán gyíknapozón rendszeresen találkozhatunk hüllőkkel, sőt tavaly óta egy mókusz család tagjai is fel-felbukkannak nálunk. Nem csoda, hogy a foglalkozások közötti szabadidőt a gyerekek nem kutyüzzéssel töltik, hanem játékkal, kinn a friss levegőn. Egy természettudományi múzeumban nagy hangsúlyt kap a környezet-és természetvédelem.

Sajnos, idén a világjárvány sorra el lehetetlenítette a tavaszi *Zöld jeles napok* megtartását! Sebjaj! A nyári táborokban többszörösen bepótoltuk mind az ötöt. A pandémia miatt már tavaly is két párhuzamos csoportot indítottunk hetente, a két épületben elkülönítve, és bár kevesebb, tizenhat-tizenhat fővel működtünk, de gyakorlatilag megnöveltük a létszámot, az eredeti huszonöt helyett harminckettő lett a maximum. (A tizenhatos létszám tulajdonképpen az oktatóterem elrendezéséből adódott: négy darab négyfős asztalt jelent, így mindenkinek van párja illetve saját csapata.) A csoportokat korosztályok szerint próbáltuk kialakítani (alsó- és felső tagozatosok, persze nem mindig tudtuk élesen szétválasztani a korcsoportokat, hiszen a testvérpárok általában együtt szeretnek lenni), illetve indítottunk „szakmai” táborokat is (egyfajta kistudós képzőt, kimondottan felső tagozatosoknak), de tapasztalataink szerint a kisebbeknél, értelem-szerűen nagyobb a táboroztatási igény a szülők részéről, az alsós turnusok hamarabb beteltek, a várólistán is inkább kisiskolások voltak. Bár látszólag nagy a különbség a két korosztály között a táborgerincét adó váz megegyezett, a napok sorrendjében volt igazából

eltérés. Mivel kevesen vagyunk legtöbbször mi, múzeumpedagógusok ingáztunk egy-egy turnus csoportjai között, de minden csapatnak volt egy állandó vezetője illetve kettő vagy három Iskolai Közösségi Szolgálatot (IKSZ) teljesítő kísérője. Tekintsük át, mi is történt a Mátra Múzeum nyári táboraiban!

Hétfő

A Zöld jeles napok sorát a *Beporzók napja* nyitja (március 10.). Ez az egyik legfiatalabb természetvédelmi ünnepünk, 2019 óta tartjuk. Ez nem egyfajta „méhek napja”, hiszen nemcsak rájuk koncentrálunk, hanem más beporzó szervezetekre is, Magyarországon főleg rovarokra. Természetesen nem vágtunk bele egyből a tudományba, hétfő lévén először bemutatkoztunk, megismerkedtünk. Névtáblát vagy kitűzött készítettünk, ezzel is megkönnyítve egymás megszólítását (persze sok visszatérő táborozót régi kedves ismerősként köszöntöttünk, de minden csoportban akadtak új arcok is). A múzeumkert bebarangolásával hangolódunk rá a napra. Virágzó növényeket, a parkban élő a zsongó-bongó vadméheket és egyéb rovarokat figyeltünk meg, végül pedig a darázsgaráznál zártuk a sétát (ez tulajdonképpen magányos méhek szállása, csak sem a méhhotel, sem

4. kép

a méhgarázs kifejezés nem találó rá). A látottakat (hallottakat) kiegészítettük egy előadással (A méhek és egyéb beporzók címmel), melyből kiderült, többek között az, hogy mindennapi ételünk közül mennyi

mindent köszönhetünk hatlábú barátainknak: hártáásszárnyúaknak, lepkéknek, bogaraknak. Sőt! Gondoltuk volna, hogy a csodálatos csokoládéért egy szúnyogfajnak hálálkodhatnánk? A tízórait és a rövid szünetet követően a gyerekek egy, a méhek teljes átalakulását ábrázoló forgót fabrikáltak (4. kép). A kézműves foglalkozás remek kiegészítője a játékos tanulásnak, hiszen különböző technikák alkalmazásával a házi méh jellegzetességeit magukban rögzítették a gyerekek (például a sárga testre barna csíkokat színezték, négy darab szárnyat ragasztottak fel, a fejre csáp és stilizált szemek kerültek). A méhecske teste pedig a teljes átalakulásos fejlődés négy stádiumát rejtette (pete-lárva-báb és a kifejlett rovar). Az ebédet és a kinti szabadprogramot délután egy kis agytorna követte illetve játékos csapatfeladatok a kertben, például pollengyűjtés, ügyességi labdajátékok, kötélhúzás.

5. kép

Kedd

A második, tavaszi Zöld jeles nap a *Víz világnapja* (március 22.), így keddenként folyékony kincsünké volt a főszerep. Először megtudhattuk, hogyan kerül a víz a csapba, majd víztakarékossági tippeket osztottunk meg egymással. A tízórai után egyszerű (vagy egyszerűnek tűnő) vizes kísérletekkel szórakoztattuk a gyerekeket. Ezek egy része otthon is megismételhető volt, pozitív visszajelzéseket is kaptunk: „Apával is megcsináltuk a rakétát!” vagy „Otthon is sikerült a bűvésztűnk!” A kísérletek kiválasztásánál fontos szempont volt, hogy a kivitelezések során hétköznapi, a háztartásokban fellelhető anyagokat használjunk fel. Kiindulási alap legtöbbször maga a folyékony víz, vagy szilárd formája, a jég volt. A látványt fokozta a különböző színű ételfestékek használata (5. kép). A kísérleteket néha megfűszereztük némi borssal (a felületi feszültség demonstrálására) vagy mosogatószerrel (felületi feszültség megszüntetésére). Úsztattunk gémkapcsokat (szintén felületi feszültség illusztrálására), illetve saját gyártású tavirozásokat (kapilláris jelenség bemutatására). Délután egy mese segítségével, a vízkörforgásával ismerkedtek meg a gyerekek. Az újonnan szerzett ismereteket ezután egy saját maguk által készített ábra segítségével foglalták össze, melyhez egy egyszerű A/4-es lapot illetve fénymásolt meghatározásokat használtunk fel. Mivel a kisebbek lassan írnak, kevesebb információt tudnak egyszerre rögzíteni, így viszont, ha később előveszik, könnyen fel tudják eleveníteni a látottakat, hallottakat. (6. kép)

Szerda

A hétközepén tartottuk meg a *Föld napját* (április 22.). Idén megszakítottuk a hagyományt, és nem ásványgyűjtésre mentünk, hanem ősmaradvány „vadászatra”. Elbuzogtunk a nógrád megyei Szúpatakra, ahol egy felhagyott külszíni bányában 15 millió éves csigákat, kagylókat, tengerisünöket és mészalagtelepeket gyűjtöttünk. Az egykori tenger lakók bőségesen

6. kép

7. kép

8. kép

hagytak maguk után kőbelek, vázlenyomatokat (7. kép). A rekkenő hőség ellenére mindenki rengeteg kincssel gazdagodott. Az élményt fokozta, hogy minden gyerek saját maga „bányászt” ki az ősmaradványokat. A kalapácsokat és a

védőszemüvegeket a múzeum biztosította. (8. kép)

Csütörtök

A következő jeles nap a *Madarak és Fák napja* (május 10.), mivel mindkét élőlény csoport szép számban képviselteti magát a

9. kép

11. kép

múzeumkertben (több mint ötven féle madarat figyeltünk meg az évek során), természetesen egy kis kerti sétával kezdtük a napot. Miután kiosztottuk a távcsöveket és elmagyaráztuk azok használatát, végigjártuk a Madárbarát tanösvényünket. Utunk során megnéztük a különböző odú típusokat (A, B, C és D odú, veréblakótelep, kúvikodú), az etetőket és az itatókat. Megbeszéltük, hogy melyik odú melyik madár számára alkalmas, mi kerülhet az etetőbe és mikortól meddig. A madarászáshoz is kell némi szerencse, ezért, hogy biztosan lássunk madarat (még ha csak kitömött formában is) közösen bejártuk a Természettudományi Pávilon háromszintes kiállítását is. A tízórai szünet után a kreatívkodásé volt a főszerep. Az újrahasznosítás jegyében Tetra Pak dobozokból és kupakokból madáretetőket készítettünk (a környezet- és a természetvédelem szerencsés találkozása). (9. kép) Az ilyen ötletek miatt is kell időben elkezdni a táborok tervezését, gondoljunk csak bele, mennyi idő alatt gyűlik össze ennyi doboz és kupak... szerencsére segítettek a muzeológus és teremőr kollégák is. Délután hazánk madaraival folytattuk az ismerkedést. A múzeum a Magyar Madártani Egyesülettől vásárolt plüsmadarak, melyek leegyszerűsített, stílizált madarak, valódi hanggal, meg kell nyomni a plüssmadarak hasát és felcsendült az énekük (10. kép).

Így nemcsak az rögzülhetett a gyerekekben, hogy melyik madár állandó vagy költöző, mit eszik, hogy néz ki, hanem hogy milyen, ha dalra fakad. A délután hátralévő részét az elmaradhatatlan nyomozójáték töltötte ki. A feladatok megoldása során jól jött a rengeteg információ mely a kertben illetve a kiállítás megtekintése közben hangzott el. A gyerekek csapatonként (asztalonként) kaptak egy-egy kulcsot, mely a múzeumi ruhatár bizonyos szekrényeit nyitotta, de azt, hogy pontosan melyiket, csak a feladatok megoldása után derült ki. A szekrényekbe rejtett jutalom pedig egy-egy madaras matrica volt.

Péntek

A tavaszi Zöld jeles napok sorát, így a múzeumi nyári tábor is, *A biológiai sokféleség nemzetközi napja = Biodiverzitás napja* (május 22.) zárta le. A sokféleséget hazánkban leginkább az erdőkben lehet tanulmányozni, hiszen ez a legösszetettebb, legváltozatosabb életközösség. Kisvonatra ültünk tehát, és irány a Mátra. Természetesen leszállás után Mátrafüreden először et-tünk! Éhesen nem lehet kirándulni. Miután kellőképpen feltöltöttük energiataartalékainkat elindultunk a kijelölt turistaösvényen. A kirándulásokban az a legjobb, hogy bármi érdekes lehet, amit útközben látunk. Például egy vakond teteme az útközepén számtalan kérdést vet fel: miről tudjuk azonosítani? (jellegzetes méret, szín, ásólábak) mitől halt meg? (valószínűleg elütötte egy biciklis), mikor? (nem lehet nagyon régi, hiszen még csak a legyek fedezték fel) mi lesz a további sorsa? (megeszi egy róka, vagy megtalálják dögbogarak, hangyák és ők bontják le). Egy bogár szárnyfedője vagy egyéb „alkatrésze” is beszédes lehet. Persze legjobban annak örültünk, ha élő állatra

bukkantunk. Gyereksapatról lévén szó a nagytestű emlősök szoba se jöhetnek (előbb megéreznek/meghallanak minket, mint mi őket) így be kellett érünk rovarokkal, (11. kép), apró békákkal. Magyarország legmagasabban fekvő tavánál, a Sástónál pedig récéket, szitakötőket és halakat láthattunk (12. kép). Az élményekkel teli túra után már csak a táborzárás és a búcsú percei maradtak.

Tulajdonképpen nem is tél végén kezdjük el tervezni, szervezni a következő nyarat, hiszen amikor lezárunk tábor, megkérdezzük a gyerekeket, mi tetszett legjobban, mi tetszett legkevésbé, illetve, hogy eljönne e legközelebb is. Nekünk az a legjobb reklám, ha gyerek örömmel mesél rólunk osztálytársainak, tanárainak, családjának. Idén a hat turnus alatt rekordot döntött a táborozóink száma, 163 gyermek töltötte velünk vakációja egy részét. 2007-ben, az induláskor még csak 17 fő. Ezalatt a tizennégy év alatt sok gyermek megfordult nálunk, legnagyobb örömünkre és büszkeségünkre ez évben olyan iskolai Községi Szolgálatos diákok

11. kép

is segítettek táboroztatni, akik nemrég még maguk is résztvevők voltak. Kell ennél jobb visszajelzés? Nem hinném.

A fotó dokumentációt Székely Ágnes készítette, kivétel a 2. és a 4. képet, melyek szerzői Földi Péter (MTM Mátra Múzeuma) és Filéné Danyi Szilvia (MTM Mátra Múzeuma).

12. kép